

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ДЕВЕТИ

ОТ ОНОМАСТИКАТА КЪМ ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО СЕЛО НОВА ИВАНОВКА В АРЦИЗКИ РАЙОН (ОДЕСКА ОБЛАСТ)

Марияна Парзулова

Село **Нова Ива́новка** се намира на 250 км от Одеса в Арцизки район, Одеска област.

Упоменато е за първи път от А.Скалковски през 1848 г. Той посочва, че селото е основано през 1822 г. на пепелището на ногайското селище **Ескй Кубей** на склона при дола на **Ва́ля Пе́ржей** до реката **Ки́ргйж** от българи, идващи на държавните земи от чифлиците на Акерманския уезд (Скалковски 1848, 81-82).

Данни за селото откриваме в «Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака». Според този източник през 1827 г. в селото са живели българи и молдовани. Сред тях колонистите българи са били 45 семейства, от които 107 мъже и 114 жени, а неколонистите българи са били 1 мъж и 3 жени, обединени в едно семейство (Описание 1899).

Следователно, ако трябва да се обобщи с едно изречение, това са данни, които присъстват в официалните документи на Руската империя. За с. Нова Ивановка могат да се открият бележки и в други източници. Така например, един румънски речник (Арборе 1903, 124), даващ географска справка за населените места в Бесарабия, упоменава съвсем накратко селото, като посочва, че българите се заселили след 1812 г. През 1821 г. там са живели 45 семейства българи. С други думи, няма единство в информацията относно годината на възникване на селото. Като най-достоверна жителите приемат информацията, според която селото е основано през 1822 г. от преселници от с. Гебедже, дн. Белослав, Варненско (Енциклопедия 1981). На тези данни се уповават някои учени (напр. Дихан 2001, 96), други обаче (Т.Балкански, В.Кондов, А.Шабашов) (Шабашов 1999, 98) се отнасят с недоверие към тази фактология, представена от г-н И.Дундаров.

В езиковедската наука с. Нова Ивановка не е била обект на специално изследване. Съществуват отделни научни разработки, в които присъстват

само някои етимологични бележки относно названията на селото, които то е притежавало през различните етапи от историческото му развитие. Така напр. Ю.А.Карпенко посочва, че Нова Ивановка в миналото е имало няколко названия, едно от които е било **Ива́новка** — възникнало от антропоним — в чест на ген. Иван Никитич Инзов — попечителя на българските колонии в Русия. В ранните източници се е срещало като **Ива́нова**, т.е. с «ж.р., ориентирано към думата колония. Суф. -ка е бил присъединен към това название по-късно» (Карпенко 1977, 203) на руска почва като напр. ойконимите *Адриановка, Алексеевка, Романовка*.

За етимологията на названията на селото пише и А.В.Шабашов (Шабашов 1999, 98-100). Представя имената на селото от периода на възникването му като ногайско селище до наши дни: *Эски -Кубей, Ески -Кубей* или *Иски Кубей, Иваново* (до 1940 г.), *Иванова, Ивановка Болгарская, Новая Ивановка* (от 1940 г.).

По време на румънската окупация селото се назовава *Ivaneeti Noi*.

В настоящата работа ще се спрем на някои ономастични данни, събрани в ред анкети с 15 жители (Степанида Афанасиевна Черкес, Николай Ильич Арнаут, Иван Петрович Сербинов, Евгения Николаевна Парванова, Раиса Йосиповна Бял, Василий Иванович Бял, Валерий Василевич Бял, Лилия Василевна Бял, Матрьона Семьоновна Черкес, Александра Николаевна Кискина, Таисия Фьодоровна Терзи, Валентина Степановна Кушнарьова, Дина Ивановна Ахрамейко, Гана Василевна Терзи, Фьодор Семенович Куцарев) на селото. Онимите се представят по ономастичните парадигми:

І. ТОПОНИМИ

От своя страна те се подразделят на:

А. ХИДРОНИМИ ‘названия на водоизточници’

В корпуса от материал присъстват названия на кладенци и дерета.

І. Фонтаноними:

Всички те са пряко свързани с антропонима на лицето, създало кладенеца или намиращ се до неговия дом, или пък с някои качества на водата в кладенеца. Срв.:

а) названия на кладенци по антропонима на лицето, създало кладенеца:

Бобчува кла́янец — И 0,95 км, по ЛИ *Борис*.

Гочуф Анаста́сува кла́янец — СИ 0,4 км, по ФИ и ЛИ на създателя на кладенеца — *Анастас Гочов*

Дойчува кла́янец — СИ 2,7 км, по ЛИ *Дойчо*

Дяду Да́йнува кла́янец — ЮЗ 0,35, по ЛИ *Дайно*

Златкува кла́янец — ЮЗ 0,25 км, по умал. Златко от Златъо, построил кладенеца.

Кирилува клаянц — И 0,8 км, по ЛИ *Кирил*

Лазаруф Илија клаянц — С 0,5 км. Названието е по ФИ и ЛИ на създателя на кладенеца, т.е. кладенеца на *Илија Лазаров*.

Лунгува клаянц — С 0,2 по Пр Лунгу, влашко 'дългия'

Матейува клаянц — СИ 2,5 км, по личното име Матей

Ненуф Гьорг'уо клаянц — ЮЗ 0,5 км по ФИ и ЛИ Георги Ненов

Нидялкува клаянц — СИ 0,5 км по ЛИ Недялко

Никол'чинио клаянц — ЮЗ 5,0 км по името *Никол'чо* по РИ *Никол'чини* от андроним *Никол'ица* 'жената на Никола'

Ристюва клаянц — СИ 2,5 км от центъра на селото. Названието е по личното име *Христо* с елизия на х.

Степанчини'о клаянц — ЮЗ 7,5 км; по РИ *Степан'чини* от андроним Степаница.

Стоянува клаянц — З 4,0 км, по ЛИ *Стоян*, типично българско етноразлично име

Клаянца на Йойчу Ивѧнуф Настѧс — С 0,6 км, по ФИ *Йой'чов*+БИ *Иванов*+ЛИ *Настас* от *Анастас*

Клаянца на Николѧй Или'ч Арнаут — СЗ 1,0 км (построен 2002 г.), по ЛИ +БИ по руски модел +РИ

б) названия на кладенци по местонахождението им, като маркер за близост служи домът на някои от жителите на селото, някое известно на всички жители място, път и др., в онимен план предложени конструкции:

Клаянц ду Ачува Никѧла — Ю 0,45 км по ФИ Ачов+ЛИ Никѧла

Клаянца ду Вѧркинту Вѧни — Ю 0,1 км от центъра на селото; кладенец, намиращ се до дома на Веркиното Вани, т.е. *Вѧни Вѧркин*, на *Вѧрка*.

Клаянца ду Гергѧцуф Пѧвли — СЗ 0,4 км по ФИ *Георгиев* + ЛИ *Пѧвле*

Клаянца ду Дивитлѧйскио път (у Ва'сюуту дире) — И 3,0 по Сели Дивитлѧй

Клаянца ду Збѧра — С 4,0 км по МИ 'местност, наречена така, защото там се събират хора от селото'

Клаянца ду Мѧн'ч'ува Или'йца — СЗ 0,7 км по ЛИ на мъжа +ЛИ на жената, т.е. *Мончувата жена Или'йца* или *Или'йца* — *жената на Мѧнчо*.

Клаянца ду Сѧндуф Пѧтър — СИ 0,6 км, по БИ *Сандов*+ЛИ *Пѧтър*

Клаянца ду Сѧрбинов Николѧй — С 0,35 км, по ФИ *Сербинов* + ЛИ *Николѧй*

Клаянца ду С'яру Андрѧиуту Кѧли — СЗ 0,35 км, по ЛИ *Сяро* +РИ *Андрѧиути*+ЛИ *Коле*

Клаянца ду Узѧнуф Пѧтър — С 0,3 км, по ФИ+ЛИ — *Пѧтър Узѧнов*

Клаянца ду Урунции Иван — СЗ 0,4 км по РПр *Урун'циите*+ЛИ *Иван*

Чиърски клаянци — в мястото *Чиѝра*:

Клаянца ду (бати) Павльо Нижицькойски (Саи Никóлур) СИ 0,6 км — по Сели Нижи: Нежи: Кежи кьой, някъде в съседство

Клаянца ду Стоиуф Стипáн — ЮЗ 0,5 км, по ФИ *Стоев*+ ЛИ *Степан*

Никѝа клаянц Ю 0,55 км, по ЛИ Нико

в) названия на кладенци по размера на кладенеца или качествата на водата, напр.:

Ширóкио клаянц — ЮЗ 5,0 км

Слáткити клáенци (три кладенци) на ЮИ 2,0 км, от прилагателното *сладък* «добър»

г) названия на кладенци по етноним, напр.:

Татáрскио клаянц (у Ва'сюуту дире) ЮИ 3,5 км

Татáрскио клаянц — ЮЗ -5,5 км (долу ф Чѝира, ЮЗ ф Парапáна)

2. Названия на дерета по топоними:

Вáс'ууту дирé — И 3,0 'Васовото дере' по ЛИ Васо

Парапáнскуту дирé — З 4,0 км — по името на собственика или по името на този, който е собственик на имот, намиращ се до дерето; от фамиленото прозвище *Парапана*, а то от ФИ *Парапанов* от гр.рбсбрхщ 'повече, над мярата' (Илчев 1969, 380).

Пóпскуту дирé (название на ниви) — ЮИ 4,0 км, по РИ Попските

3. Названия на езера:

Нóвио прут — С 1,5 км — рус. пруд «езеро, язовир», създаден през 1983

Стáрио прут — СИ 4,0 км

Б. АГРОНИМИ 'названия на ниви, полета, земя':

1. Ниви:

Артóпа (ниви) — С 2,0, с елизия от въртоп 'долина', но може и от влашко *hartop* 'въртоп'

Збóра С 4,0 — местност, където са се събирали хората от съседните села на празник, а сега е горски пояс; има каменен паметник

Исерлѝйскио байр (лозя) — С 2,0 км, по Сели *Исерли*

Мѝнтиту — (баир) ниви изоставени; българизирано влашко *mînte* 'планина', българизирано с членуване

Орявите в Артóпа — с промяна на х:в орявите, якане

Парапáна — название на пасбище, поля и ниви — ЮЗ 3,0 км, по отфамилното прозвище *Парапана*, а то от ФИ *Парапанов* гр. *Парапанω* 'повече, над мярата' (Илчев 1969, 380)

Парвáнчувата рѝпа — З 4,0 км, по ЛИ *Първанчо*

Попскуту дире (название на ниви) — ЮИ 4,0 км по РИ *Попските*

Пудиша — название на ниви, като първо, най-качествено място — ЮЗ 6,0 км; българизирано название на рум. *podie* ‘плато’

Пуми́ж дирéата (ниви) — СЗ 2,0 км; ‘помежду деретата: средорек’

Улинти́рскуту (поля) — СЗ 5,0 км; начално Волентерското <рус. волонтер ‘доброволец, войник’.

2. Полета.

Имената на полетата са създадени в колхозно време с числителни.

Нивя́та в шесту́ту пуле (събирателно нива) Ю 2,0 км

Пъруту пуле́ (до Сре́днио път)

Пя́туту пуле́ (ду Слаткити клаенци)

Третуту пуле́ (до Пудиша)

Фто́руту пуле́ (Пудиша)

Четв'о́ртуту пуле́ (Буути ду нууту)

3. Градини:

Градината (до Пумиждирéата) СЗ 1,0

Чи́йра — рум. ‘долина’, по името на местността 3 0,3

Туло́ката — укр. ‘пасбище’, по името на местността 3 1,0

4. Лозя:

Калхóзнити лузя́	И	1,0,	с руското акане в калхóз
Калхóзнио сад	И	1,0	
Сéл'скити лузя́	СИ	2,0	
Сад и лузя́ на Кúцареф	С	1,2,	по името на новия собственик
Хазя́йскити лузя́	СИ	2,0,	по хозяйство ‘стопанство’
Цéку Иванууту лóзи	С	3,0	на Цеко Иванов лозето

5. Бразни ‘граница между землищата’:

Дивитлй́ската бразна́	И	3,5,	по Сели Дивитлий
Димитро́фската бразна́	СЗ	4,0,	по Сели Димитровка
Задунáйската бразна́	Ю	4,0,	по Сели Задунаевка
Исерлй́ската бразна́	С	3,0	по Сели Исерлии
Лисáндрoфската бразна́	3	5,5	по Сели Лисандровка
Сан-Батърската бразна́	3	7,0	по Сели Сан-Батър

В. ГЕФУРОНИМИ ‘имена на мостове’

Димй́трофския мост	СЗ 1,0, по Сели Димитровка
Кóжууту мо́шчи	СИ 0,35, с народна етимология ‘защо-то се люлее мостчето’ по забравено
Мо́ста ду Бóбува кла́янци	РИ Кожов, Пр Кожата
	И 1,0, по ЛИ

Моста ду Слаткити клаянци Ю 2,0 — по Задунайския път

Моста на Алексáндрoфският път 3 0,5 — моста по пътя към с. Александровка

Моста приз Дирету на ул. «Советская», най-стария от 1962 г.

Моста приз Дирету на ул. «Ленина» от 1983 г.

Моста приз Дирету на ул. «Советской Армии», от 1983 г.

Моста у Вáсууту дирé И 3,0

Г. ОЙКОДОМОНИМИ ‘названия на места със сгради’

1. Бáшнии (от рус.) «кули»:

Бáшниятa ф Пáрка Ц

Бáшниятa ф шкóлта Ц

Бáшниятa ду Мéл'ницатa

Бáшниятa ду Нóватa фéрма З 1,5

2. Кúзници (от рус.) ‘ковачници’:

Кúзницатa на Дéчиту СЗ 0,6, по ЛИ на собственика

Кустадíнуф Ивáнуфта кúзница СЗ 0,6 по ФИ и ЛИ на собственика

Рашкуф Андрéиуватa кúзница ЮЗ 0,3, по ФИ и ЛИ на собственика

Стипáнуф Ивáнуф Тóдoруватa кúзница СЗ 0,6, по ФИ +БИ + ЛИ на собственика

3. Вoдeнiци (вятърни и моторни):

Мартíнуватa удинiца И 0,5, по ЛИ Мартин

Мел'ницатa СЗ 0,45

-на братята Кусурсуз (гагаузи от Чадър)

Стóиуватa удинiца З 0,5, по ЛИ Стойо

на Слáви Илiя удинiца ЮИ 0,4 по ЛИ+БИ — Слави +Илия

4. Улóйници ‘маслобойни’:

Кiрилу Матéиуватa СЗ 0,3, по ЛИ+БИ

на Д'арлийски Искру СЗ 0,35

в Мел'ницатa имало улóйницa на (X)аджи Сáфка

5. Влaчáнки ‘даращи за вълна, задвижвани с вода’:

Влaчáнкатa на дяду Самуiл (от Валя Пержей)

— 1913 работи до Мел'ницатa

Рáшкуф Танáсуватa влaчáнка ЮЗ 0,3, по БИ

Рашков+ЛИ Танас от Атанас

Д. ДРОМОНИМИ ‘названия на пътища’

Дивитлийскио (диленский) път 0,4 км, за село Дивитлий
Димитрофския (Новия) път СЗ 0,4 км, за село Димитровка
Задунайскио път Ю 2,0 км, за село Задунайка
Исерлийскио път С 0,5 км, за село Исерлии
Лисандрофския път З 0,3 км за село Александровка
Среднио път З 0,5 км
Стария димитрофски път СЗ 1,0 км, за село Димитровка

Е. НЕКРОНИМИ ‘названия на гробища’

Конската гробища — Ю 1,0 км, по гробища в ж.р.
Скотомойл'ник — ЮЗ 3,0 км — по рус. скотомогильник ‘гробище за добитък’
Стара гробища — ЮИ 0,5 км

Ж. МЕМОАРОНИМИ ‘названия на паметници’

Пама'тник в чест на основаването на селото
Пама'тник на загиналите — Ц — якане; във войните

З. КВАРТАЛОНИМИ И ХОДОНИМИ ‘названия на квартали и улици’

Селото е разделено на две махали: Горната и Долната или както ивановци ги наричат *Горната махлѧ* и *Долната махлѧ*.

Към Горната махлѧ се числят следните улици: *Комсомол'ская, Советская Армия, Лѧнина, Советская*.

Долната махлѧ включва улици *Рѧчная*, переулок *Зарѧчный*, переулок *Димитрофский*, ул. *Заводская*, ул. *Кооперативная*, ул. *Электрическая*.

Цѧнтра — център на селото

Мигдѧня — площад в центъра на селото, където се събират хората на празник

Дирѧту СИ =>ЮЗ

П. АСТРОНИМИ ‘названия на звезди и съзвездия’

Гулѧмио крѧс (Орион), другаде *Крѧста*

Крѧла и Марѧнка от крѧсник слѧмица = Слѧменио път (*Млечен път*), другаде *Кумичкиния път*

Кукѧшката (Плеада) — няколко звезди, другаде *Кокѧшката с пѧѧ летата*

Кулата с редукция на *о* в *у* (Голямата мечка), другаде *Колата* с *волóвете*

Малкио кръс, другаде *Сврѣдела*

Мумата (Дева) носила с кобилищата вода

Пътѣчката — *Млечен път*, другаде Пътечката със сламата

Сламенийо път — *Млечен път*

Тези астроними в Бесарабия са описани от Н.Куртев (Куртев 2005).

III. ВЕНТОНИМИ ‘названия на ветрове’

Горнио вятър — Северния вятър

Димитрофскио вятър — Северозападен вятър, по Сели Димитровка

Дол'нио вятър — Южния вятър

Западнийо вятър — Западен вятър

Кучешкио вятър — Югоизточен вятър; във всички български селища име на вятъра *кождодер*; *козодер*

IV. ЗООНИМИ ‘имена на животни’

Имена на волове: **Бужóр** — от влашки произход — **bujoř** ‘божур’

Имена на коне: **Орлѣк** — рус. ‘бял кон’, **Балáн**, **Лиска** — умал. от Лиса, **Ройба** и **Ройбу**

Имена на магарета: **Боря** — рус.

Имена на кучета: **Шáрик** — рус., **Бóбик** — рус., **Рóза**, **Бéлка** ‘бяла’, **Киóпка** — рус., **Лóра**, **Фѣгаро**.

Имена на прасета: **Мáшка**, **Вáс'ка** — рус.

V. ГРУПОНИМИ

Дѣганити — 1940 г., 1941 г. — 9 семейства, 1948 г. — 4 семейства. Ето някои от фамилните имена на тези, които са били изпратени в Казахстан и Сибир: *Д.Г.Иванов*, *Н.С.Кискин*, *Станкови* (*Пр. Жекови*), *Х.М.Сербинов*, *Д.З.Ненов*, *Иович*.

VI. ЕТНОНИМИ ‘названия на различни етнически групи’

ксецáпи = **липувáни** (руси, староверци = старообрядци). По време на Петър I се осъществява реформа в църквата. Те бягат от Русия и се заселват в Украйна.

тúрци и **гаджáли** — за гагаузите

хахлы, **хахóл** (пияници) — за украинците

Ванки — за руснаците

ру́ски — руснак

руснакѝня — руския

VII. КАТОЙКОНИМИ ‘жителски имена’

Жителите на селото се наричат **ивáнувци**, а диференциацията за двата пола е съответно **ивáнуфчан**, **ивáнуфка**. Принадлежността е отбелязана с прилагателното **ивáнуфски**; нямат форма в ср. р.

Живеещите в горния край на селото се назовават **го́рн'ънци**, а тези, които живеят в долния край на селото (в Дол'ния край) — **до́л'н'ънци**.

VIII. ХРОНОНИМИ ‘названия на събития, етапи от историята на селото’

Съществуват три названия за периода 1946 -1947 г., известен с големия глад, в резултат на който са умирали цели семейства: **Гла́нната гудѝна**, **Гладѝ**, **Галадо́фката** — от рус. голодо́вка ‘гладуване’.

От представения ономастичен материал могат да се направят следните **изводи**:

1. Названията на водоизточници, ниви, местности, обекти (мостове, ковачници, маслобойни), улици в с.Нова Ивановка сочат, че те са предимно с българска етимология, като малка част са от руски, турски и румънски произход. Това е ярко свидетелство, че селото по етническата принадлежност на жителите си е преди всичко българско. Това се доказва и от статистическите данни за населението, което през настоящата 2005 г. наброява 2000 души, от които 1824 души са българи, а останалите 176 са украинци, руснаци, гагаузи, молдовани, цигани.

2. Езиковите факти са и исторически свидетелства за различни етапи от развитието на селото.

3. Контактите на българите с украинци, руснаци, румънци, молдовани са сложили отпечатък и върху ономастиката на селото.

4. Някои от ономастичните данни могат да бъдат ценен източник за изучаване на антропонията на българите в Бесарабия.

5. Ономастичният материал може да послужи и като извор за изучаване на говора на българите в упоменатото село.

6. Навсякъде се вижда егнотонимизацията с българско етноразличително име.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Арборе 1903: Z.Arборе. Dictionarul Geografic al Basarabiei, 1903.
- Дихан 2001: М.Дихан. Преселване на българите в Южна Украйна. изд. «Маяк», Одеса, 2001.
- Енциклопедия 1981: Енциклопедия България, изд. на БАН, т.ІІ, С., 1981.
- Илчев 1969: Ст.Илчев. Речник на личните и фамилните имена на българите. С., 1969.
- Карпенко 1977: Ю.А.Карпенко. Топонимия болгарских сел Одесской области. — В кн.: Историческая ономастика. АН СССР, изд.«Наука», М., 1977.
- Куртев 2005: Н.Куртев. Ономастиката на българските селища в Южната част на Молдова. Дисертация за получаване на научната степен «доктор». С., 2005.
- Описание 1899: Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака с приложением генерального плана его края. Аккерман, 1899.
- Скалковски 1848: А.Скалковский. Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае. Одесса, 1848.
- Шабашов 1999: А.В.Шабашов. Ойконимия болгарских пунктов юга Украины (Одесская, Кировоградская, Николаевская области). — В кн.: Българска Бесарабия, вып.1, Болград, 1999, с.58-132.